

# The Philosophical Substance of the General Theory of Law

[Substanța filosofică a teoriei generale a dreptului]

**Ana-Maria AMBROSĂ<sup>1</sup>**

<sup>1</sup> Lecturer Ph.D., "Petre Andrei" University of Iași, Romania, e-mail: [ambrosaam@yahoo.com](mailto:ambrosaam@yahoo.com)

## Abstract

Contemporary law is considered a social science with important positivist features, this image being comforted by the technical nature of judicial procedures and codes of laws of all kinds. Although it recognizes its "relationships" with the philosophy of law and even with the political theology, current legal science prefers to make few references to these areas of reflection, considering them fictional narratives that are not relevant to the functioning of a concrete legal system. Although most branches of law are currently well anchored in the positivist paradigm, recourse to philosophy becomes necessary again when we deal with subjects such as the genesis of the legal order and the state or when the administration of justice is a judgment on competing (even contradictory) societal values. In such areas of reflection and action, law manifests itself as a philosophical approach, and in some places as an ideological one.

**Keywords:** General Theory of Law; philosophy; natural law; positivism.

**How to cite:** Ambrosă, A.-M. (2026). The Philosophical Substance of the General Theory of Law. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Drept, Științe Economice, Științe Politice*, 36, 36-43.  
<https://doi.org/10.63331/upalaw/36/04>

## Introducere

Fiecare problemă serioasă asupra căreia s-a aplecat umanitatea, în ultimele două milenii și jumătate de „civilizație istorică”, și-a găsit soluția în orizonturile discursive ale *religiei, filosofiei și științei* (nu neapărat în toate cele trei și nici în ordinea cronologică sugerată de enumerarea lor). Astfel, pentru a da doar câteva exemple relevante, nașterea universului, marile cicluri ale naturii, viața și moartea, geneza omului și a societății au fost explicate prin presupuse acțiuni fondatoare ale unor forțe supranaturale (divine), prin ficțiuni logico-metafizice sau prin recursul la experimente de tip cantitativist și cauzal (realizate predilect în domeniul realităților fizice, chimice și biologice, dar și al unor sectoare de viață psiho-socială „măsurabile”, cum ar fi mecanismele demografice, opiniile, alegerile politice, economia etc.). De un astfel de tratament a avut parte de-a lungul vremii și *problema de bază a teoriei generale a dreptului*: cum, când și de ce a apărut ordinea juridică și în ce fel s-a ipostaziat ea în instituția etatică?

Geneza ordinii de drept și a statului (ca suport instituțional al acesteia) a fost mai întâi o temă filosofică, sistematizată de vechii greci și de urmașii lor eleniști și romani, tratând-o cu toții ca pe un fapt natural. După o mie de ani de prevalență a paradigmei filosofice, a urmat un alt mileniu (deseori etichetat de istorici ca „întunecat”), dominat de teologia politică a creștinătății occidentale, care vedea statul ca rezultat al voinței lui Dumnezeu, ca răspuns la păcatul originar și ca mijloc de menținere a ordinii prin forța absolută a monarhului de drept divin. La începutul modernității, divinitatea a rămas în ecuația ordinii de drept doar ca un martor al conștiinței, *suveranitatea* revenind la fundamentul ei uman, într-un amestec de sociabilitate și rațiune. Pe temelia teoriei promovate de *Școala dreptului natural*, se va naște *filosofia contractualistă* – cea mai rafinată ficțiune politică a tuturor timpurilor și totodată cea mai eficientă în instituirea unui stat al libertăților consacrate constituțional.

Pe parcursul secolului al XIX-lea, urmând curentul modern al pozitivismului din științele naturii, teoria despre geneza statului și a dreptului a început să utilizeze argumente de tip cvasi-experimental, apelând la *antropologia de teren* (prefigurată de contactele intercivizaționale din vremea marilor descoperiri geografice). Această nouă știință socială, bazată pe observația participativă de tip etnologic și pe reinterpretarea unor străvechi mitologii și texte religioase, ajunge la o teorie evoluționistă potrivit căreia umanitatea a trecut prin mai multe stadii de dezvoltare, de la hoarda primitivă la societățile matriliare, până la statul liberal al civilizației moderne.

Într-un mod destul de straniu, pozitivarea științei despre stat și drept (care ar fi trebuit să o delimiteze clar și definitiv de filosofie) s-a petrecut simultan cu ideologizarea ei, adică cu plonjarea într-o specie de „filosofie militantă”. Ficțiunea filosofică a contractului social – arhisuficientă pentru a explica în mod universal nașterea puterii politice și a instituțiilor prin care ea se exercită – nu a fost depășită niciodată de vreo teorie juridică mai consistentă; dimpotrivă, această construcție filosofică modernă joacă și în prezent rolul de supoziție fondatoare pentru teoriile juridice pozitive despre statul de drept, despre separația puterilor și garantarea drepturilor omului, realizabile fiecare în parte după valori și aranjamente instituționale liberale, conservatoare, creștin-democrate, social-democrate etc.

În fapt, *teoria generală a dreptului rămâne un demers esențialmente filosofic*, cu diverse accente ideologice (de la stânga extremă, la dreapta extremă), care nu pot fi depășite sau îngrădite de formalismul instituționalist, de esențialism sau de psihologism.

## Tipuri de cunoaștere juridică

În privința explicării lumii naturale și parțial în analiza dimensiunilor de bază ale vieții umane (psihismul individual și colectiv, economia, politica, administrația, educația etc.), gândirea modernă ne-a indus convingerea că există o ordine ierarhică a tipurilor de cunoaștere, ordine instituită în baza *criteriilor adevărului*: corespondența dintre judecată și realitatea faptică, coerența, utilitatea, validitatea logică și consensul social. Clasamentul a ajuns să fie dominat astfel de *științele exacte*, urmate de plutonul celor *istorico-hermeneutice*, după care vine *cunoașterea filosofică*, pentru ca la urmă să se situeze *credințele religioase*. Iată motivul pentru care, de la mijlocul secolului al XIX-lea și până astăzi, observăm un efort constant al savanților juriști de a separa studiul dreptului de interpretările și contextualizările lui filosofice, pentru a-l transforma într-o adevărată știință pozitivă.

Practic, recunoscându-se geneza religioasă și filosofică a dreptului (atât ca fapt social, cât și ca domeniu reflexiv), s-a preferat ca aceste dimensiuni și etape să fie expediate într-un capitol minor de „preistorie a științei”. În schimb, legislațiilor sectoriale (multiplicate odată cu evoluția modernă și postmodernă a lumii noastre) li s-a alocat teritoriul cel mai extins și mai privilegiat al dreptului; în acel spațiu, li s-a construit o aură de neutralitate metodologică și de „tehnicism”, grație căreia au urcat pe podiumul științei pozitive. Așa cum fizicii moderne i se cerea imperativ să se ferească de metafizică, prin glasul lui Isaac Newton, tot așa li s-a cerut științelor juridice să se ferească de filosofia care le-a stat cândva la bază.

Statura științifică (în sens pozitivist) a dreptului modern nu este afectată, însă, doar de „contaminările” filosofice și religioase; dacă ar fi așa, problema s-ar putea rezolva după modelul paradigmatic oferit de sociologie sau de psihologie – științe care au înlocuit în mare parte teoriile speculative cu *generalizări empirice* (enunțuri cu valoare de lege), bazate pe metode „obiective”, asezonate cu un stufos aparat matematic și statistic. În cazul nucleului dur al teoriei juridice, inamicul principal al pozitivării nu este atât filosofia, cât acel ingredient „genetic” al dreptului din toate timpurile: *politicul*. Dacă teoria generală a dreptului și filosofia lucrează la unison pentru a identifica și a defini „constantele juridice” care fac din ordine și din dreptate un construct natural, universal și anistoric, politicul se poziționează în tabăra celor care demantelează o asemenea întreprindere, prin nonșalanța cu care convertește binele în rău, dreptul în nedrept, virtutea în viciu ș.a.m.d. (exemplele contemporane în această privință incluzând, printre altele, dezincriminarea consumului de droguri, legalizarea căsătoriei între persoane de același sex sau eutanasierea asistată medical).

Amalgamat tacit în filosofia politică / socială sau afirmat explicit și foarte sonor în discursurile ideologice, *conținutul politic al dreptului* este o realitate pe care nu o poate contesta nimeni, de la Aristotel încoace (Stagiritul afirmând că dreptul este politic pentru că elaborarea legilor și definirea dreptății sunt sarcini ce revin cetății, statului, adică politicului). Odată cu teoria marxistă a „modurilor de producție” și a dictaturii proletarietului, s-a ajuns însă la exagerarea substanței ideologice a ordinii de drept, prin definirea statului ca *instrument al luptei de clasă*, punându-se intenționat în umbră celelate funcții generale (non-ideologice) pe care el le îndeplinește în societate. Pe această linie ideologizantă au mers revoluționarii ruși care au proclamat statul sovietic al muncitorilor și țăranilor; modelul explicativ a fost folosit apoi de extrema dreaptă, în speță de fasciștii italieni care au instaurat statul totalitar, sub dictonul mussolinian „Totul în Stat, nimic în afara Statului, nimic împotriva Statului”. După al Doilea Război Mondial, acest tip de reflecție a impregnat sistemele juridice din țările satelit ale Moscovei, botezate eufemistic „democrații populare”. Cu timpul, până și aparent neutra sintagmă „stat de drept” a ajuns să poarte etichete ideologice: a se vedea formularea „stat socialist de drept”, folosită de unii doctrinari ai

perestroikăi, în anii '80 ai secolului trecut. În fine, să nu uităm că și în știința occidentală a dreptului conceptul „universal” de *stat* primise attribute ideologice pe care le considera foarte onorante: stat social, stat al bunăstării generale, stat subsidiar<sup>1</sup> etc. Ar fi oare posibilă (și utilă), în aceste condiții, „exorcizarea” dreptului, pentru a-l slava de „demonii ideologici”?

Greu de imaginat un drept dezideologizat, după cum și mai greu este de conceput un drept depozat de fundamentul său filosofic! Prin urmare, în sfera cunoașterii juridice vom identifica un corpus ideatic filosofic și un altul politic, strâns interconectate, de care nu se poate lipsi o justă înțelegere a fenomenului juridic. Din această simbioză, poate rezulta un model cognitiv de tip evoluționist (larg răspândit în literatura juridică actuală), potrivit căruia instituțiile ordinii de azi sunt rezultatul celor de ieri. Dar poate reieși, de asemenea, un model care exprimă efortul minții umane de a-și lămurii felul în care percepe și construiește totodată realitatea juridică. Așa cum bine observa Sever Voinescu în *Prefața* la cartea lui Michel Villey, *Formarea gândirii juridice moderne*, „dreptul nu este doar produsul unei istorii evenimentiale, politico-militare, cu regi și clase sociale aflate în relații mai mult sau mai puțin conflictuale, ci produsul unei evoluții a minții omenești, produsul unei *dumiriri* omenești la scară mare”<sup>2</sup>. Ținând mai mult de mecanismele de „dumirire” a minții omenești decât de contingentele socio-politice, gândirea juridică profundă revine permanent la temeiul său filosofico-teologic. Acesta o apără de două poziționări excesive în raport cu normele dreptului pozitiv: fie a crede că „normele juridice se schimbă ușor, după voința nu doar suverană, ci chiar mofturoasă a legiuitorului”, fie a socoti că „legea pe care o are în față, la un moment dat, este un fel de icoană de-nchinat. În ambele cazuri, juristul e în eroare”<sup>3</sup>.

### Secvențe istorice de filosofie a dreptului

*Ordinea socială* este o temă de reflecție prezentă în operele celor mai mulți dintre gânditorii emblematici ai vremurilor antice. În termeni filosofici (etici și metafizici) destul de elaborați, grecii de odinioară încercau să explice buna rânduială a vieții din cetățile lor, apelând uneori la comparația cu ordinea cosmică (așa cum au procedat Thales și Heraclit) sau cu relațiile de tip matematic (în viziunea școlii pitagoreice), alteleori aducând în discuție supoziția sociabilității naturale, a raționalității și a capacității omului de a urma anevoiosul drum al virtuții (în doctrina platoniciano-aristotelică).

Marii filosofi ai Greciei clasice, din secolele V-IV î. Hristos, au susținut o teorie unitară (dincolo de câteva diferențe privind motivul vieții în cetate și tipul optim de constituție) potrivit căreia ordinea legală și instituția statului (*polis*) sunt constructe naturale, bazate pe *sociabilitatea naturală*, înțeleasă de Platon ca *nevoia* fiecăruia de a-și depăși (prin cooperare) lipsa autosuficienței și de a trăi cât mai bine cu putință după principiul *oikeiopraxiei*<sup>4</sup>; Aristotel a consolidat teoria sociabilității cu judecata teleologică (sau *evidența*

<sup>1</sup> Chantal Millon-Delsol, *Statul subsidiar*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2000.

<sup>2</sup> Sever Voinescu, *Prefață* la volumul: Michel Villey, *Formarea gândirii juridice moderne*, Universul Juridic, București, 2023, p. 13.

<sup>3</sup> *Ibidem*.

<sup>4</sup> „O cetate se naște... deoarece fiecare dintre noi nu este autonom, ci duce lipsă de multe (...). Astfel, fiecare îl acceptă pe un al doilea, avându-1 în vedere pe un al treilea și având nevoie de al patrulea, iar strângându-se mulți într-un singur loc spre a fi părtași și a se întrajutora, ne fac să dăm sălașului comun numele de cetate” (Platon, *Republica*, Partea a II-a, 369 b-c, în *Opere*, vol. V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 135).

*logică*) a preexistenței întregului față de parte (individul fiind față de stat ca mâna față de ansamblul corpului)<sup>5</sup>.

Autorii principalelor texte politico-juridice din Grecia clasică au exprimat un optimism temperat în privința suficienței impulsului natural spre viața în societate, considerând că *legea* este cea care face posibilă existența armonioasă a cetății. Fie ea produsul înțelepciunii (voinței) vreunui „legislator” real sau mitologic, fie rezultatul dezbatelor cetățenești din *agora*, legea face diferența între viața unei turme de animale sau a unui roi de albine și cea a populației unei cetăți. Nu întâmplător, cunoscuta clasificare platoniciană a constituțiilor reunea criteriul numărului celor care se află la guvernare cu criteriul respectării legilor.

Tradiția platoniciano-aristotelică a fost continuată de filosofii epocii elenistice (în special de stoicii, dar într-o anumită măsură și de epicureici), preocupați de modul în care individul își putea afla liniștea, siguranța și fericirea în cetatea universală (*cosmopolis*). Soluțiile lor au convenit multora dintre învățații romani (de la Polybios – grecul „romanizat”, apologet al constituției mixte, până la Seneca, Cicero sau împăratul Marcus Aurelius), care au glisat către o întemeiere universală a dreptului (reușind chiar fine distincții între normele propriu-zis juridice, normele religioase și cele morale<sup>6</sup>), în condițiile diversității moravurilor și religiilor practicate de numeroasele colectivități (triburi și popoare) reunite sub puterea imperială.

Asimilând teoriile grecești despre constituție și legi, filosofii romani au făcut din „traitul sub o lege comună” însuși principiul constitutiv al statului; totodată, ei au proiectat caracterul universal al legii din orizontul metafizic al inteligibilului (unde o plasase inițial Platon) în practica administrării imperiului și în viața privată a fiecărui cetățean. În continuarea doctrinei aristotelice a dreptului natural (a cărei validitate rezultă dintr-o necesitate morală și logică, regăsindu-se în însăși natura lucrurilor) și a filosofiei stoice privitoare la scopul ultim al vieții în societate (fericirea), Cicero ajungea la una dintre cele mai importante idei din filosofia dreptului din toate timpurile: faptul că nicio convenție sau instituție socială nu ne poate da dreptul de a ignora sau încălca „dreapta rațiune”, legea universală, naturală, neschimbătoare și eternă care ne împiedică să comitem răul (*Republica*, Cartea a 3-a, capitolul 22). Fără fundamentul ei natural, orice lege aparținând dreptului pozitiv s-ar vedea în imposibilitatea de a garanta siguranța cetățenilor, de a le asigura condiții pentru o viață fericită, sub oblăduirea statului. Fără un astfel de temelie natural al dreptului, ar fi imposibilă și coabitarea pașnică a diverselor tipuri de civilizații, care se bazează pe religii și norme morale frecvent disonante.

Din păcate pentru frumusețea acestei argumentări, barbarii care au copleșit Imperiul Roman de Apus habau n-aveau de ea; asociind stăpânirea peste teritoriile cucerite cu forța brută a armelor, noile figuri regale barbare ale Occidentului (foști federați ai

<sup>5</sup> „...prin natură cetatea este ceva anterior gospodăriei și fiecăruia dintre noi, căci în mod necesar întregul este anterior părții” (Aristotel, *Politica*, 1253 a 20, Editura PAIDEIA, București, 2001, p. 7).

<sup>6</sup> Profesorul Emil Molcuț remarcă faptul că, în antichitate, toate popoarele puneau laolaltă normele de drept cu cele morale și religioase. Până pe la mijlocul secolului V î. Hr., și romanii făceau la fel, însă odată cu Legea celor XII Table (din anul 451), au clarificat limbajul dreptului (*ius, iuris*), deosebindu-l de cel al normelor religioase (*fas*) și de limbajul comun. „Spre sfârșitul Republicii (27 î. e. n.), instituțiile juridice și ideologia juridică au ocupat locul central în sistemul instituțional și ideologic al romanilor. Ideologia juridică și-a pus amprenta asupra întregii spiritualități romane, i-a imprimat caractere specifice, i-a conferit o puternică identitate proprie în sfera activității antice. Limbajul juridic roman, foarte bine delimitat de limbajul comun, era utilizat doar în scopul exprimării valorilor juridice” (*Drept roman*, curs universitar, Universitatea din București, Editura CREDIS, 2007, p. 8).

Imperiului)<sup>7</sup> au întrerupt tradiția filosofiei politice și juridice bazate pe cultura clasică greco-latină. Unii dintre conducătorii migratorilor goți, alani, burgunzi ș.a.m.d. s-au creștinat, până către finele mileniului I, asimilând astfel o brumă de cultură antică, dar nu suficientă ca să ajungă la preocupări filosofice. În schimb, pentru a-și consolida puterea și a stabili ordinea civilă, au îmbrățișat vechiul drept roman – o construcție juridică unificatoare net superioară tradițiilor gentilice ale neamurilor care veniseră în valuri peste Noricum, Germania, Galia, Raetia, Hispania și Lusitania, sau peste Italia însăși.

Identitatea distinctă în raport cu morala și cu diversele credințe religioase i-a dat dreptului roman șansa de a supraviețui după căderea Imperiului Roman de Apus (476 după Hristos), păstrându-se ca reper al relațiilor vieții private (dintre cetățeni), în tot ceea ce însemna relațiile de familie, proprietatea, contractele. Pentru explicarea normelor de drept public, însă, dreptul roman avea să fie substituit de teologia creștină, care așeza relațiile dintre stat și supușii săi în alveola subordonării relative a puterii laice față de cea ecleziastică și care instituia complicata distincție augustiniană dintre *Civitas Dei* și *civitas terrena*<sup>8</sup>. Deși recupera vechea tradiție metafizică grecească, teologia Sfinților Părinți ai Bisericii nu lăsa dreptului uman și politicii posibilitatea auto-întemeierii; temeiul moral al politicii rămânea mereu în afara ei, în voința lui Dumnezeu de a ne pricopsi cu stăpânii lumești pe care-i merităm, fără a ne putea opune<sup>9</sup>.

Abia după experiențele antro-po-culturale prilejuite de contactul cu populațiile Americii, descoperite de Columb și de urmașii săi conquistadori, reflecția europenilor asupra genezei ordinii de drept și a statului a revenit în paradigma filosofică. A fost suficient ca Juan Ginés de Sepulveda să afirme dreptul (și obligația) spaniolilor de a stăpâni cu violență peste indigenii care păreau lipsiți de un proiect rațional de viață și de capacitatea de a se guverna singuri, pentru ca o altă grupare intelectuală, în frunte cu Bartolomé de las Casas, să afirme umanitatea non-barbară a așa-zisilor „indieni”, natura lor pașnică și cooperantă<sup>10</sup>. Unul dintre rezultatele notabile ale *Controversei de la Valladolid* (1550-1551) a fost acela că filosofi și juriști secolelor XVI-XVII au ajuns să privească populațiile amerindiene ca pe imaginea „copilăriei umanității” – o epocă de „minorat” în care vor fi luat naștere, în forme încă difuze, nematurizate, instituțiile politico-juridice și religioase de care europenii erau atât de mândri. Așadar, câteva întâmplări reale cu spanioli cuceritori și amerindieni forțați să se creștineze, câteva povești (la limita fantasticului) despre „primitivii” Lumii Noi, urmate de elaborate ficțiuni despre istoria foarte îndepărtată a speciei noastre au generat revenirea în forță a temei *genezei umane a dreptului și a statului*. În acest concert al începutului de modernitate, se remarcă ideile *Școlii dreptului natural*, pe de o parte, și teoriile *contractului social* (în variantele lui Hobbes, Locke și Rousseau), pe de altă parte.

Odată revenită la matricea sa filosofică (edificator fiind în acest sens titlul celebrei scrieri a lui Rousseau, din 1762, *Du Contrat Social, ou Principes du Droit Politique*), teoria generală a statului și dreptului se afla deja, spre finele secolului al XVIII-lea, în pragul unei noi reforme paradigmatică. Practic, în secolul supranumit al Luminilor, tandemul metafizico-

<sup>7</sup> Nicolae Iorga, *Desvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei*, Vol. I, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1920.

<sup>8</sup> Aureliu Augustin, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Editura Științifică, București, 1998.

<sup>9</sup> Potrivit Sfântului Toma, autoritatea politică emană de la Dumnezeu, fiind transmisă comunității umane, care o delegă unui guvernământ monarhic, aristocratic sau republican, însărcinat cu administrarea binelui public.

<sup>10</sup> Cf. John White, „Understanding the Sepulveda – Las Casas debate”, in: *APA Newsletter on Hispanic Philosophy*, Volume 05, Number 1, Autumn 2005, pp. 2-5, [https://www.academia.edu/2231629/ Understanding\\_the\\_Sepulveda\\_Las\\_Casas\\_debate](https://www.academia.edu/2231629/Understanding_the_Sepulveda_Las_Casas_debate).

teologic a fost completat și apoi substituit de o nouă formă de cunoaștere umană: *știința*. Dreptul s-a înscris în acest curent general al epocii, în care totul părea să poată fi cercetat pe cale experimentală, în care matematica și fizica deveneau etalonul exactității, al raționalității și utilității.

Odinioară, anticii priviseră ordinea legală din cetate ca pe o reflexie a ordinii naturale universale (cosmice), eterne și suprasensibile; aveam de-a face, în mod clar, cu o modalitate filosofică de întemeiere a dreptului și cu un procedeu dialectic (tot filosofic) de a judeca lucruri și situații particulare, prin dezbateri contradictorii. În timpurile moderne, dreptul va fi definit mai degrabă ca un *fapt*, respectiv ca ansamblul legilor existente într-un stat, la care s-ar putea adăuga ansamblul judecăților (în sistemul *Common Law*). Din același unghi modern, dreptul ar putea trimite la anumite valori pe care – prin legi și proceduri de judecată – societatea să le promoveze sau să le apere cu predilecție. În această ipostază, dreptul pozitiv lasă impresia că se îndepărtează de filosofie, devenind o „tehnică” de raportare cât mai eficientă la normele existente, în labirintul cărora trebuie căutată dreptatea.

În pofida aparentei distanțări moderne a dreptului de rădăcina sa filosofică, „dacă admintem (...) că oficierea dreptului presupune arbitrarea între valori concurente (...), trebuie, de asemenea, să recunoaștem și că deciziile noastre juridice sunt inconștient fondate pe principii axiologice, a căror explicitare presupune filosofie. În felul acesta, juriștii francezi din secolul al XIX-lea acționau din perspectiva unei stări de spirit individualiste, ale cărei elemente raționale au fost elucidate prin intermediul filosofiei moderne (Hobbes, Locke, Hume, Kant, Bentham etc.). Valoarea care se cerea cel mai mult să fie protejată, promovată era cea a libertății individului. Tehnica dreptului nostru, însăși structura lui (toată axată pe noțiunea de drepturi subiective) erau dirijate către acest scop. Astăzi, îndemnul frecvent la «respectarea persoanei umane» continuă oarecum aceeași tendință. Dar încercați să vă transpuneți în sistemul de gândire al Republicii lui Platon, în cel al lui Auguste Comte sau în cele care au dat naștere dreptului nazist sau dreptului sovietic. Veți găsi proclamată solemn și justificată rațional supremația cetății, a umanității, a poporului sau a proletariatului asupra individului izolat”<sup>11</sup>.

În cazurile sistemelor de drept menționate mai sus, o periculoasă combinație de utopie și știință a condus gândirea juridică spre capcanele pozitivismului, lăsându-ne până azi într-o stare de incertitudine epistemologică, adâncită de inserții ideologice din tot spectrul doctrinar.

## Concluzii

Teoria generală a dreptului a fost dintotdeauna și a rămas un demers filosofico-politic, în ultimele două secole căpătând, în plus, puternice rezonanțe ideologice. De la originile sale antice, trecând prin teologia medievală și apoi prin relaicizarea de la începutul modernității, teoria statului și dreptului a rămas adânc ancorată conceptual, metodologic și stilistic în niște narative ficționale în care personajul principal este, de regulă, *legea naturală*.

În pofida încercărilor de pozitivare excesivă din secolele XIX și XX, teoria statului și a dreptului nu a putut fi redusă nici la forma unei „teorii pure”, nici la aceea a unui demers analitico-descriptiv, situațional. Evoluția actuală a științelor juridice, după marile schimbări politice petrecute din 1990 încoace, ne demonstrează că, odată cu extinderea *epistemei occidentale* în școlile de gândire din Europa est-centrală, eliminarea ostentativă a ingredientelor filosofice și ideologice ale dreptului nu este nicidecum semnul vreunui progres

---

<sup>11</sup> Michel Villey, *op. cit.*, p. 36.

intelectual. Dimpotrivă: pe măsură ce are loc o extindere a sferei dreptului constituțional, spre exemplu<sup>12</sup>, pe măsură ce se multiplică științele juridice de ramură<sup>13</sup> (dreptul spațiului cosmic, dreptul nuclear, dreptul dezvoltării durabile, dreptul populației, dreptul comunitar, al colectivităților locale, al sistemelor de comunicații și inteligență artificială etc.), se produce și un important proces de refondare filosofică și de *resemantizare ideologică a principalelor concepte din teoria generală a statului și a dreptului*.

---

## References

---

- Aristotel, *Politica*, Editura PAIDEIA, București, 2001.
- Aureliu Augustin, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Editura Științifică, București, 1998.
- Nicolae Iorga, *Desvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei*, Vol. I, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1920.
- Chantal Millon-Delsol, *Statul subsidiar*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2000.
- Emil Molcuț, *Drept roman*, curs universitar, Universitatea din București, Editura CREDIS, 2007.
- Platon, *Republica*, în: *Opere*, vol. V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Nicolae Popa, „Considerații privind sistemul științelor juridice și rolul teoriei generale a dreptului”, în *Revista de Studii Juridice*, Universitatea din Craiova, nr. 1/2007.
- Henry Roussillon, Xavier Bioy et Stephane Mouton (coord.), *Les nouveaux objets du droit constitutionnel*, Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2006.
- Michel Villey, *Formarea gândirii juridice moderne*, Universul Juridic, București, 2023.
- Jonh White, „Understanding the Sepulveda – Las Casas debate”, in *APA Newsletter on Hispanic Philosophy*, Volume 05, Number 1, Autumn 2005, pp. 2-5,  
[https://www.academia.edu/2231629/ Understanding\\_the\\_Sepulveda\\_Las\\_Casas\\_debate](https://www.academia.edu/2231629/Understanding_the_Sepulveda_Las_Casas_debate).

---

<sup>12</sup> Noi teritorii tematice sunt incluse actualmente în știința dreptului constituțional: unul vizează *mediul natural* și protecția lui în dreptul pozitiv, dar și protecția animalelor; un alt obiect „constituționalizat” (venind din filosofia politică și din zona dreptului administrativ) este *descentralizarea* (împreună cu subiecte ca subsidiaritatea, autonomia locală și referendumul local); în fine, un al treilea segment nou pentru domeniul dreptului constituțional include *constituția europeană și cetățenia europeană* (Henry Roussillon, Xavier Bioy et Stephane Mouton (coord.), *Les nouveaux objets du droit constitutionnel*, Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2006).

<sup>13</sup> Nicolae Popa, „Considerații privind sistemul științelor juridice și rolul teoriei generale a dreptului”, în *Revista de Studii Juridice*, Universitatea din Craiova, nr. 1/2007, p. 3.